

Türk İşaret Dilinde Çoklu Eylemlere İlişkin Bir Sınıflandırma Önerisi

Yasemin Güçlütürk¹, İclal Ergenç²

ORCID: ¹0000-0002-2217-199X, ²0000-0003-0380-9844

¹Ankara Üniversitesi, TÖMER, Beşevler 06560, Ankara

²Ankara Üniversitesi, Dilbilim Bölümü, Sıhıye 06100, Ankara

¹yasmingucluturk@yahoo.co.uk, ²iclalergenc@yahoo.com

(Received 4 October 2021; Accepted 27 June 2022)

ÖZ: Eylem çoğulluğu, yineleme belirteçlerinin kullanımıyla sözcüğe anlamsal boyutta çoğulluk ve dağılım gibi bilgilerin kodlanmasıyla meydana gelen bir dilbilgisel kategoridir. Bu belirteçlerin dağılım kodlamasının, kişi, sayı, yer ve zaman içerebildiği görülmektedir. Güncel çalışmalarda, çoklu eylem konusu üzerine bir eğilim bulunmasına rağmen kapsamlı bir eylem çoğulluğu sınıflandırması bulunmamaktadır. Bu çalışmada, TİD’de eylem çoğulluğu olgusuna dair yapısal ve işlevsel açıdan bulgulara dayalı ve derlem tabanlı bir eylem çoğulluğu sınıflandırması ortaya konmaya çalışılacaktır. Yapısal açıdan bakıldığında TİD’de, bağımsız, el dışı ve birleşimsel olarak farklı eylem çoğulluğu belirleyicileri bulunmaktadır. Bağımsız türler; /-TEK/, /-YAY/, /-DEĞ/ ve /-2EL/ eylem çoğulluğu belirleyicilerinden oluşmaktadır. El dışı türler ise /-YŞ/ ve /-BK/ eylem çoğulluğu belirleyicilerini içermektedir. Birden fazla belirleyici içeren birleşimsel türde ise, /-TEK + YAY/, /-TEK + 2EL/, /-YAY + 2EL/, /-TEK + BK/, /TEK + YŞ/, /-DEĞ + YŞ/, /-DEĞ + BK/, /-YAY + BK/ ve /-YAY + YŞ/ eylem çoğulluğu belirleyicileri bulunmaktadır. İşlevsel açıdan ele alındığında ise Kuhn ve Aristodemo (2017)’nin ortaya koyduğu anlamsal sınıflandırma temelinde incelendiğinde, TİD’de eylem çoğulluğu belirleyicileri, tek türün yanı sıra, (a) ve (b), (b) ve (c) ya da üç türün hepsinin kodlanmasını sağlayabilmektedir. Diğer işaret dilleriyle karşılaştırıldığında, TİD’de el dışı biçimbirimlerin de eylem çoğulluğu belirleyicisi olarak ele ait biçimbirimler kadar etkili olduğu görülmektedir.

Anahtar sözcükler: çoklu eylem, TİD, zaman dağılımı, kişi dağılımı, el dışı işaretler.

The Appearance of Pluractionality in Turkish Sign Language: A Corpus-based examination and Classification

ABSTRACT: Pluractionality is a grammatical category that is formed by encoding information such as plurality and distribution in the semantic dimension with the use of reduplication markers. The pluractionality markers encode person, number, place and time distributions in the semantic dimension of the word. Although there is a trend towards pluractionality in current studies, there is no extensive classification on pluractionality. In this study, a classification on TİD pluractionality is presented by portraying structural and functional findings obtained from the corpus-based examination on pluractionality in TİD. Observing the structure of pluractionality in TİD there are many independent, non-manual and combinatory pluractional markers, in TİD. The independent type consists of /-REP/, /-ARC/, /-PC/ and /-2HND/ pluractional markers. The non-manual type includes /-PC/ and /-BS/ pluractional markers. As for the combinatory type which consists of at least two markers, it consists of /-REP + ARC/, /-REP + 2HND/, /-ARC + 2HND/, /-REP + BS/, /-REP + PC/, /-ALT + PC/, /-ALT + BS/, /-ARC + BS/ and /-ARC + PC/ pluractional markers. On a functional level, the semantic behaviours were examined in terms of the semantic classification put forward by Kuhn and Aristodemo (2017), TİD pluractional markers enable all three types, the marker can enable the readings (a) and (b), (b) and (c), or all three readings. Compared with pluractional structures in other sign languages, non-manual pluractional markers in TİD are as effective as manual pluractional markers.

Keywords: pluractionality, TİD, time distribution, participant distribution, non manual signs

1 Giriş

Yineleme olgusunun, konuşma ve işaret dillerindeki işleyişinin dilbilim araştırmalarının yakından ilgilendiği bir konu olduğu görülmektedir. Yineleme olgusu, sözcüğe sayı bilgisi yüklemenin yanı sıra farklı anlamsal işlevlere de sahiptir. Eylem ulamına ait sözcüklerde kullanılan yinelemenin kodladığı sayı ve dağılımın aslında uyum olduğu kabul edilirken, güncel çalışmalar, bu yapıların uyum değil çoklu eylem durumu olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sebeple çoklu eylem çalışmaları önem taşımaktadır.

İşaret dillerinde çoklu eylem durumuna yönelik yapılmış sınırlı çalışmaların kısıtlı verilerle çalışılmış olması, sınırlı görünümde elde edilmesine yol açmıştır, dolayısıyla çoklu eylem olgusunun yapısını çizebilmek için derlem tabanlı bir çalışmaya ihtiyaç vardır. Bu gereklilikten yola çıkan bu araştırma bir yandan Türk İşaret Dili (TİD) çoklu eylem yapısına dair bir sınıflandırma ortaya koymayı, diğer yandan da çoklu eylem üzerine dil tipolojisine katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Bu hedef doğrultusunda bu çalışmada derlem temelli yöntem kullanılarak hem ele ait hem el dışı işaretler açısından TİD oklu eylem olgusunun kullanımının, işlevinin ve yapısının incelenmesi amaçlanmıştır. Derlem temelli yapılan çalışmaların detaylı doğal dil verisi üzerinden gerçekleştirilmesi, bununla birlikte daha büyük veri ile çalışılması araştırmada daha geniş bir havuz ve veri sunarak, daha farklı görünümler elde edilmesine yol açabilmektedir. Bu ise derlem çalışmaların incelenen olgulara dair daha detaylı betimlemeler ve sınıflandırmaların yapılabilmesine yol açmaktadır. Güvenilir verilerle yapılan betimlemelerin ise İşaret Dili dil tipolojisine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmanın birincil amacı, TİD’deki çoklu eylem olgusunun betimlenmesi ve çoklu eylem durumunun işlev, görünüm ve yapılarının incelenerek diller arası görünümünü sunmaktır. Bu amaç doğrultusunda: (i) TİD’de el dışı işaretlerin çoklu eylem olgusunda biçimbilimsel bir işaretleyici (marker) olup olmadığı ve anlambilimsel açıdan nasıl bir dağılım sergilediği, (ii) oklu eylem olgusunda görülen birleşimsel yapılarda bir sınırlılığın var olup olmadığı ve anlamsal olarak nasıl bir dağılım sergilediği araştırılmaktadır ve (iii) bu görünümler işığında TİD oklu eylem durumuna dair bir sınıflandırma oluşturulacaktır.

2 Çoklu Eylem

2.1 Konuşma dilleri ve çoklu eylem

Konuşma dillerinde çoklu eylem birçok dilde araştırılmış olup farklı çözümlerler ortaya konulmuştur (bkz. Afrika diller için Brooks, 1991; Dravidian ve Chadic dilleri için Lasersohn, 1995; Hoan dili için Collins, 2001; Türkçe için Aksan & Aksan, 2008; Hausa dili için Souckova, 2011; Mbengokre dili için Salanova, 2014; Karitiana dili için Müller & Sanchez-Mendes, 2018).

Konuşma dillerinde karşılaşılan çoklu eylem durumuna genel olarak bakıldığında, ek, ünlü değişmesi, ikizleşme, değişik biimlenişle, yarı ya da tam yineleme gibi farklı biçimlerde ortaya çıktığı görülebilmektedir (bkz. Cusic, 1981; Lasersohn, 1995; Xrakovskij, 1997; Müller & Sanchez-Mendes, 2018). Örneğin Yurok dilinde iki tane çoklu eylem belirleyicisi bulunmaktadır (bkz., Wood & Garrett, 2002; Wood, 2007). Hoan dilinde beş farklı çoklu eylem belirleyicisi görülmektedir (Collins, 2001). Hatta Cuzco Quechua ve İtonama gibi dillerde beşten fazla çoklu eylem belirleyicisinin bulunduğu ileri sürülmektedir (bkz., Faller, 2008; Crevels, 2006). Çoklu eylem durumuna işlevsel açıdan bakıldığında, aşağıda da görülebileceği gibi dillerde sayı açısından farklı dağılım sergilediği görülmektedir.

Cusic (1981), oklu eylem olgusunun birçok işlevi olduğunu aktarırken, bütün işlevleri 4 farklı parametrede toplamıştır;

- 1) Olay oran parametresi; kısaca eylemin içerdiği oğulluk türünün olay-içi oğulluk ve olay-dışı oğulluk düzlemlerini içermektedir.

- 2) İlişki ölçüm parametresi; çoklu eylem belirleyicilerin sözcüğe aktardığı küçültücü ya da yoğunluk kodlarını içermektedir.
- 3) Bağlılık parametresi; devam eden olayların ilişkisi açıdan bağlı olan olayları içerir, bu parametre daha çok, sürerlilik içeren anlamları barındırır.
- 4) Dağılımsal parametre; çoklu eylem ile kurulan tümcede eylemin barındırdığı, katılımcı, yer, zaman ve konuların dağılımını içerir.

Bu parametrelere yakından bakıldığında, parametrelerin birbirinden tamamıyla ayrılmış olmadığı, birbirlerine yakın ve ilişkisel olduğu görülebilmektedir. Bununla beraber Cusic (1981), çoklu eylem belirleyicilerinin bu parametrelerin dışında; eylem üye çoğulluğu, bitmişlik/bitmemişlik görünümü, çoğalma/azalma gibi farklı anlamsal etkilerinin de olduğunu belirtmektedir. Bu konuda önemli bir nokta ise birçok dilde bulunan çoklu eylem olgusunun her dil için farklı anlamsal değer kodlamakta olduğudur. Diğer bir deyişle, çoklu eylem yapısının tümceye kazandırdığı anlamsal etki, dillere göre değişkenlik göstermektedir.

Çoklu eylem durumunun genel görünümünde, sayı ve kütle olarak anlamsal boyutta farklılık bulunmaktadır (Müller & Sanchez-Mendes, 2018). Çoklu eylem kodlaması bir şeyin çoğulluğunu sayı olarak da ortaya koymaktadır. Diğer yandan kütle okuması içeren yapılar daha çok, devam eden süreyi ve yoğunluk gibi sayılmayan okumaları kodlamaktadır. Cusic (1981) çoklu eylem olgusunun yoğunluk içerdiğini iddia etmesine karşın Newman (1980; 2000) çoklu eylemin sayı ya da çoğulluk dışında yoğunluk gibi anlamlar kodlamadığını ileri sürmektedir. Ayrıca Newman (2000) tanımında çoklu eylemin, çoğulluk, sürerlilik, sıklık, dağılım ya da geniş kapsamlı eylem belirttiğini söylemektedir. Çoklu eylem belirleyicisi, bahsedildiği gibi farklı anlamsal boyutlar katabilmektedir ancak en yaygın olarak bir olayın; zaman, katılımcı ve uzamsal alan üzerinde dağılım kodlaması ile görülmektedir (bkz. Cusic, 1981; Cabredo-Hofherr & Laca, 2012; Müller & Sanchez-Mendes, 2018). Bu anlamsal boyutlara dair farklı dillerden örnekler aşağıda verilmiştir (1-6).

- (1) Yaleq'-et-es te theqat.
düşmekÇE-EK-3.KİŞİ¹ BEL ağaç

Olası okumalar:

- (a) 'O ağaçları devirdi.' (Hepsini bir kerede ya da peş peşe devirdi)
(b) 'O aynı (sihirli) ağacı tekrar tekrar devirdi.'
(c) 'Onlar ağacı devirdiler.'
(d) 'Onlar ağaçları devirdiler.'

(Upriver Halkomelem, Thompson, 2009:1)

Örnek (1)'de görülen çoklu eylem sebebiyle, tek bir kişi bir ağacı sadece bir kere devirmesi yorumunu kesinlikle alamaz, olası okumalardan da görülebileceği gibi farklı biçimlerde çoğulluk taşıyabilmektedir.

- (2) Yapariwa anī ba'ī apīpī
Yapariwa o paca ateş etmek-YİN
'Yapariwa o paca'ya defalarca ateş etti.'

(Yudja, Lima, 2008:184)

Yukarıda verilen örnek (2)'ye anlamsal boyutta bakıldığında, yinelenen *ateş etmek* eylemi çoğulluk okuması olarak defalarca *ateş etmek* anlamını almaktadır.

- (3) X-in-kan-ala' jun wuj.
1.kişi-aramak-ÇE bir kitap
'Bir kitap aradım (farklı zamanlarda).'

(Kaqchikel, Henderson, 2011:219)

Örnek (3)'da çoklu eylem ile üretilen *aramak* eylemi zamansal dağılımı olarak, belirli bir zaman düzleminde eylemin tekrarlanmasıyla çoğulluk anlamı almasına yol açmaktadır.

- (4) wa'-k-nata-hr-onnion'
Gerçek-1.KİŞİ.KİLİCİ-ziyaret-DAĞILIM
'Oraya buraya gezdim.'

(Mohawk, Mithun, 1999:90)

¹ Kısaltmalar:

Ç- Çoğul

EK – Ek

3. KİŞİ – Üçüncü tekil kişi

K- Kadın

TAM – Tamlama

T- Tekil

YİN – Yineleme

ÇE – Çoklu Eylem

TAN- Tanımlık

BEL – Belirteç

Örnek (4)'de *ziyaret* sözcüğü konumsal dağılım olarak farklı yerleri *ziyaret etme* anlamını taşımaktadır.

- (5) ʔinanta-siʔ ʔana ʔi=ɔm-t-i
 KIZ-BEL ben 3=ısırmak.Ç-3.T.K-TAM
 ‘Kız beni birçok yerimden ısırıldı.’

(Konso, Oda, 2010; aktaran Souckova, 2011:1)

Örnek (5)'de bulunan bir kere gerçekleştirilen *ısıрма* eylemi kendi içinde birçok *ısıрма* eyleminden oluşmaktadır.

- (6) Yârân sun rur-ruudée
 Çocuklar.TAN 3Ç-TAM YIN-olmak kafası karışık
 ‘Çocukların (hepsi) kafası çok karışık.’

(Hausa, Souckova, 2011:1)

Örnek (6)'da katılımcı dağılımıyla *kafası karışmak* eylemi bütün çocuklarda gerçekleşmektedir, dolayısıyla bu tümcede diğer tümcelerde olduğu gibi çoğulluk okuması almaktadır. Bu örnek tümceler tek okuma almaz ve Lasersohn (1995)'i destekler şekilde çoklu eylem belirleyicinin sadece iki olay değil *çok* olay kodladığını, bununla beraber sayının biraz belirsiz ve söylemsel okumaya açık olduğunu göstermektedir.

2.2 İşaret dilleri ve çoklu eylem

Konuşma dillerinin aksine alanyazında işaret dillerinde çoklu eylem çalışmalarına daha az rastlanılmaktadır. Yineleme çalışmalarında çoklu eyleme kısaca değinilmektedir ancak çoklu eylem alanında birkaç öncül çalışma bulunmaktadır (Fransız İşaret Dili (LSF) için Kuhn ve Aristodemo, 2017, Katalan İşaret Dili (LSC) için Quer, 2019 ve Türk İşaret Dili (TİD) için Makaroğlu, 2019). Bu çalışmalar söyletim yöntemi kullanarak çoklu eylem durumuna dair türleri belirlemenin yanı sıra işaret dillerinde çoklu eylem ile gösterimsellik ilişkilerini de göstermektedir. İşaret dilinde çoklu eylem durumunda tekrarlamalı (Repetition), değişmeli (Alternating), tekrarlamalı yay (Repetition + Arc), beden kaydırma (Body shifting) ve yanak şişirme (Puffed cheeks) belirleyicileriyle görüldüğü saptanmıştır.

2.2.1 Fransız İşaret Dili (LSF)

İşaret dilleri üzerine çoklu eylem incelemesi ilk defa Kuhn ve Aristodemo (2017) tarafından, LSF üzerine yapılmıştır. Söyletim tekniği uygulanan çalışmada, 3

anadili konuşucusundan belirlenen tümceleri işaret dilinde üretmeleri istenmiş ve videolar kaydedilmiştir. Devamında, bu kişilere üretilen tümceler üzerinden bazı sorular sorulmuş ve dilbilgisellik düzeylerini değerlendirmeleri istenmiştir. Yapılan alışma, LSF’de bulunan tam tekrarlar /-TEK/ ve değişmeli hareket /-DEğ/ oklu eylem belirleyicilerini incelemiştir.

LSF’de /-TEK/ ve /-DEğ/ oklu eylem yapıları eylemin uyuma girme potansiyeline bakmaksızın geniş kapsamlı eylem ulamına ait sözcüklerde görülmektedir. Çoklu eylem belirleyicilerinden /-TEK/ hareketi sözcüğe zaman üzerinden dağılım kodlamaktadır. rnek (7)’de görülebileceği gibi zaman üzerinden kodlanan dağılım tekrar tekrar *unutmak* okuması alabilmektedir. Ayrıca /-TEK/ hareketinin zamansal dağılım kodlamasından dolayı bu tümce farklı kameraların unutulması okuması alamamaktadır. Bu türün nesne ya da katılımcı dağılımı almamasına karşın Kuhn ve Aristodemo (2017) alışmasında uzamsal alanda /-TEK/ belirleyicisinin farklı konumlarda gerçekleşmesinin belki katılımcı ve yer kodlayabileceğini ancak bunun çok zayıf bir anlam olacağını belirtmiştir. İncelenen /-DEğ/ hareketinin ise katılımcı dağılımı kodladığı ortaya koymuşlardır. rnek (8)’de bulunan tümcenin alabileceği okuma her bir arkadaşın kamerayı getirmeyi unutmamasıdır, bu tümcede /-DEğ/ belirleyicisi kullanıldığından tek bir arkadaşın defalarca kamera getirmeyi unutmaması ya da tek bir arkadaşın kamerasını unutmaması okumalarını alamamaktadır. /-DEğ/ kullanımında zaman dağılımı kodlanabilir, ancak sadece zaman dağılımı yeterli değildir ve mutlaka bir katılımcı dağılımı gerektirmektedir, bundan dolayı zaman ile katılımcı dağılımı içerebilirken tek başına zaman dağılımı ierememektedir.

- (7) JEAN CAMERA BRING FORGET-TEK
JEAN KAMERA-GETİRMEK-UNUTMAK-TEK
‘Jean kamerasını getirmeyi tekrar tekrar unuttu.’

- (8) FRIEND POSS-1 1X-YAY² CAMERA BRING FORGET-DEğ
ARKADAş 1.Kİşİ IX-YAY KAMERA-GETİRMEK-UNUTMAK-DEğ
‘Her bir arkadaşım kamera getirmeyi unuttu.’

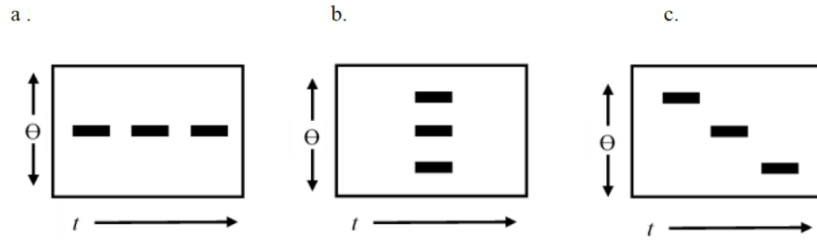
(LSF, Kuhn & Aristodemo, 2017:2-3)

Kuhn ve Aristodemo (2017) oklu eylem durumlarının tümceye kodladığı anlamı şekil (1)’de verilen şema ile göstermektedir. şekil (1a) bir eyleminin belirli zamanlarda tekrarlanmasını temsil etmektedir; zaman çizgisi üzerinde blokların dizili olarak yerleşmesiyle zaman dağılımı simgelenmektedir. şekil (1b)’de ise aynı zaman diliminde farklı kişiler ile gerçekleştirilen eylemi yansıtan katılımcı dağılımını yansıtmaktadır. şekil (1c) ise her bir katılımcının farklı zaman dilimlerinde eylemi gerçekleştirmesini yansıtmaktadır; e düzleminde bulunan bloklar kişiyi temsil ederken, zaman çizgisi üzerinden farklı yerlerde dizili olarak

² YAY- işaretin uzamsal alan üzerinde yay şeklinde üretilmesi.

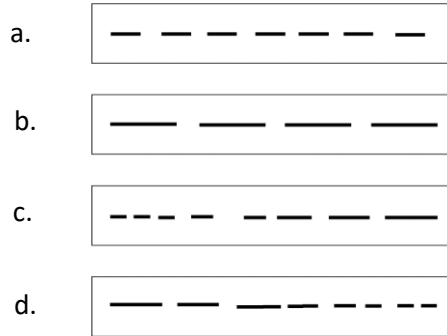
yerleşmesi hem zaman hem katılımcı dağılımını simgelemektedir. Dolayısıyla bu şekiller çoklu eylem belirleyicilerinin tümceye anlamsal boyutta kodladığı okumaları göstermektedir.

Şekil 1. LSF'de çoklu eylem durumun anlamsal kodlama şeması (Kuhn & Aristodemo, 2017)

İşaret dillerinde işlevsel ve yaygın bir biçimde görülen gösterimsellik (bkz. Emmorey, 2003; Liddell, 2003), işaret dillerinin, büyük önem taşıyan anlambilimsel ve biçimbilimsel bir özelliğidir (Schlenker, 2014). İşaret dillerinde x ve y düzlemlerinde işaret yatay düzlemde hızlı ya da yavaş biçimlerde üretilerek hızlanan ve yavaşlayan süre görünümüleri gibi farklı gösterimsel bilgiler kodlayabilmesi, işaret dillerinin gösterimsellik özellikleriyle daha fazla bilgi barındırabileceğini göstermektedir (Kuhn & Aristodemo, 2017). LSF'de bulunan hız ile gösterimsellik ilişkisi şekil (2)'de verilmiştir; (2a) hızlı yineleme, (2b) yavaş yineleme, (2c) yavaşlayan yineleme ve (2d) hızlanan yineleme göstermektedir.

Şekil 2. Gösterimsellik ve hız ilişkisinin şeması (Kuhn & Aristodemo, 2017)

Buna dayanarak, Kuhn & Aristodemo (2017), çoklu eylem yapılarında karşılaşılan hızlı ve yavaş üretimlerin LSF'de gösterimsel etkileri olduğunu ileri sürmektedir. Benzer şekilde Börstell ve diğ. (2016) inceledikleri 10 işaret dili

sonrasında işaret dillerindeki çoğulluğun gösterimsel olduğunu ortaya koymuşlardır. Üretim sürecinde, iki elin kullanımında bulunan sesletimsel çoğulluk doğrudan sözcüksel çoğulluğa bağlıdır, bu ise işaret dillerinin sözlükçelerinde sistematik bir biçimde gösterimsel işaret üretme olanaklarına sahip olduğunu göstermektedir (Börstel vs., 2016).

2.2.2 Katalan İşaret Dili (LSC)

Quer (2019), LSC’de /-TEK/, /-DEĞ/ ve birleşimsel hareket olan tekrarlamalı yay /-TEK+YAY/ biçimbirimlerinin çoklu eylem kodladığını ortaya koymuştur. LSC’de /-DEĞ/ çoklu eylem belirleyicisi aynı LSF’de olduğu gibi eyleme katılımcı dağılımı kodlarken, farklı olarak uzamsal konum dağılımı da kodlayabilmektedir. Örnek (9)’da bir katılımcı tarafından gerçekleşen bir eylem bulunmakta ve tümcede kullanılan /-DEĞ/ çoklu eylem belirleyicisi anlamsal olarak yer dağılımı kodlamakta ve tümce *farklı yerlerde şifresini unuttu* anlamını almaktadır. LSF’de görülmeyen /-TEK+YAY/ birleşimi zamansal dağılımın yanı sıra çoğul uzamsal konumu da kodlamaktadır. Örnek (10)’da *gitmek* eylemi konumsal olarak *farklı yerlere gitme* anlamını kodlamaktadır.

- (9) JUAN PASSWORD FORGET-DEĞ
JUAN şİFRE UNUTMAK-DEĞ
‘Juan şifresini unuttu (farklı yerlerde).’
- (10) SUPERVISOR SCHOOL GO-TEK-YAY
MÜFETTİş OKUL GİTMEK-TEK-YAY
‘Müfettiş birçok okula gitti.’

(LSC, Quer, 2019:13)

LSC’de çoklu eylem olgusunun 3 farklı biçimbilimsel belirleyici (/ -TEK/, / -DEĞ/ ve /-TEK+YAY/) ile sınırlı olduğu görülmektedir. Bununla birlikte LSF’den farklı olarak Quer (2019) /-DEĞ/ biçimbirimi uzamsal konum dağılımı da kodlamaktadır.

2.2.3 Türk İşaret Dili (TİD)

Makaroğlu (2019) alışmasında önceki çalışmalara benzer şekilde söyletim yöntemi ile TİD’de çoklu eylem durumuna ilişkin ilk çalışmada hem ele ait hem el dışı biçimbilimsel belirleyicilerin çoklu eylemdeki görünümlerini incelemiştir. Bu araştırma diğer dillerde bulunan eylem çoğulluğu belirleyicilerine ek olarak, TİD’de el dışı çoklu eylem belirleyicinin bulunduğunu ortaya koyarak yanak şişirme /-Yş/, yanak şişirme ile yay hareketi /-Yş+YAY/ ve tekrarlamalı beden kaydırma /-TEK+BK/ türlerinin kullanıldığını aktarmıştır. TİD’de kullanılan /-

YŞ/ çoklu eylem belirleyicisi, tümcede yer alan eyleme aynı katılımcı ile zaman üzerinde bir dağılımı, ya da katılımcı ve zaman dağılımını beraber kodlamaktadır. Örnek (11)'de iki tür okuma gerçekleştirilebileceği görülmektedir. Bu tümcede kullanılan /-YŞ/, (i) arkadaşının bir olayı tekrar tekrar başarması ve (ii) arkadaşının birçok farklı şeyleri farklı zamanlarda başarmasını kodlayabilmektedir. Ayrıca LSF ve LSC'den farklı olarak, Makaroğlu (2019) TİD'de vücut bağımlı işaretlerde görülen /-BK/ (Resim, 1) çoklu eylem belirleyicisinin etkili bir biçimbilimsel role sahip olduğunu ileri sürmüştür; bu yapıda bedeninin hafif kayması eylem sözcüğünde tekrarlanma anlamında belirlilik kazandırarak, sistematik bir şekilde eylemin içyapısında yinelemeyi belirlemektedir. /-BK/ TİD'de birleşimsel hareket olarak /-TEK/ ile birlikte kullanıldığı görülmüştür.

- (11) IX1 FRIEND IX ACHIEVE-YŞ
 IX1 ARKADAŞ IX BAŞARMAK-YŞ
 'Arkadaşım (aynı şeyi) sürekli başardı.'
 'Arkadaşım birçok şeyi farklı zamanlarda başardı.'

(TİD, Makaroğlu, 2019: 10)

/-TEK+BK/ çoklu eylem belirleyicisi, örnek (12)'de görülebileceği gibi, *unutmak* eylemine zaman dağılımını kodlayarak belirli bir süre, tekrar tekrar eylemin gerçekleşme okumasını yüklemektedir. /-YŞ+YAY/ çoklu eylem belirleyicisi ise tümceye zaman ve katılımcı dağılımını birlikte kodlamaktadır (13). Bu örnekte *vermek* eylemi farklı zamanlarda farklı kişilerle gerçekleşme anlamını vererek katılımcı ve zaman dağılımını kodlamaktadır.

3

Resim 1. UNUTMAK-TEK-BK

- (12) IX1 FATHER IX TICKET BUY FORGET-TEK-BK
 IX1 BABA IX BİLET ALMAK UNUTMAK-TEK - BK
 'Babam bileti almaya sürekli unuttu.'

³ Görsellerde okuma yönü soldan sağa yöne doğrudur.

- (13) IX1 DEAF ASSOCIATION INFORM-YŞ-YAY
 IX1 SAĞIR DERNEK HABER-VERMEK-YŞ-YAY
 ‘Farklı sağır derneklere farklı zamanlarda haber verdim.’

(TİD, Makaroğlu, 2019:8,13)

Kuhn ve Aristodemo (2017)’nin çalışmasını destekler şekilde Makaroğlu (2019) TİD’de gsterimselliğin çoklu eylem yapılarında da etkili olduğunu ileri sürmektedir. Buna ek olarak ise TİD’de gösterimsellik sadece ele ait belirleyicilerle sınırlanmamakta, el dışı çoklu eylem belirleyicileri de görülebilmektedir. El dışı çoklu eylem belirleyici /-YŞ/ hızlı ya da yavaş gerçekleştirildiğinde çoklu eylem ile gsterimselliğin arasında bir eşleme gerçekleştiğini ileri sürmektedir. rnek (14)’de /-YŞ/ hızlı bir şekilde gerçekleştirildiğinde, İMZALAMAK eylemi hızlı bir şekilde tekrarlanması anlamını kodlamaktadır, yani bu hareketin hızlı ya da yavaş yapılması, gerçekleşen eylemin hızlı ya da yavaş gerçekleşmesini kodlamaktadır.

- (14) IX1 STUDENT IX SIGN-YŞ-HIZLI
 IX1 ÖĞRENCİ IX İMZA-YŞ-HIZLI
 ‘My student was signing incredibly better at an accelerating pace.’
 ‘Benim öğrencim artan hızla imzalarken inanılmaz derecede daha iyi imzalıyor.’

(TİD, Makaroğlu, 2019:16)

zet olarak Makaroğlu (2019), ele ait yineleme biçimbirimlerinin yanı sıra el dışı yineleme biimbirimlerine de bakarak, çoklu eylem belirleyicilerinde el dışı hareketlerin de yer aldığını ortaya koymaktadır, ayrıca TİD’de birleşimsel hareketlerin özellikle ele ait ve el dışı çoklu eylem araçlarının birleşimsel olarak beraber kullanıldığını ne sürmektedir. Bu savlar özellikle TİD için ve işaret dillerinde diller-arası görünüm açısından büyük önem taşımaktadır. Ancak söyletim yöntemi kullanılması sebebiyle kullanılan kısıtlı veri, çoklu eylem araçlarının yaygınlığı, yapısı ve işlevine dair daha ayrıntılı ve derin bilgi sunulmasını sınırlamaktadır. Buradan yola çıkarak, derlem tabanlı bir çalışma olarak gerçekleştirilen bu çalışma, alana TİD oklu eylem yapısı ve işlevine dair kapsamlı ve ayrıntılı bilgiler kazandırmakla beraber TİD ve diller arası tipolojiye katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

3 Yöntem

Geçmiş derlem tabanlı çalışmalar, derlem verilerinin söyletim verilerine göre daha çok çeşitli ve farklı örüntüler ortaya koyduğunu göstermektedir (rn. Oomen & Pfau, 2017; Geraci vd., 2015). Derlem farklı ağızlara sahip, birçok

farklı insanın örneklenmesinden oluşmaktadır dolayısıyla bu veri bütünü dile ait örüntüleri, dili ve toplumu yansıtan dilsel görünüm barındırmaktadır. Bu ise araştırmacılara dilin doğal kullanım düzlemindeki yansımalarını inceleme fırsatı vermektedir. Bu özelliklerinden dolayı son yıllarda, farklı özellikteki derlem, işaret dili çalışmalarında sıklıkla kullanılan yöntem haline gelmektedir (bkz. Schembri vd., 2018; Couvee & Pfau, 2018; Klomp, 2019; Kuder vd., 2018; Makaroğlu, 2019). Derlem odaklı çalışmalarda dilbilimcinin rolü, verileri birleştirmek, amaca yönelik derlemden kapsamlı çıkarım ve betimleme yapmaktır. Bu yaklaşımda tümevarım ya da varsayım yoktur. Bu görüşe dayanarak TİD çoklu eylem araçlarının yapısı ve işlevine dair kapsamlı ve ayrıntılı bilgi sunulmasına ihtiyaç olduğundan ve derlemdilbilim yaklaşımının sunduğu dili ve toplumu yansıtan kapsamlı, doğal veri olanaklarından dolayı bu çalışmada, derlem odaklı bir yaklaşım benimsenmiştir. Ayrıca eylem çoklu olgusunun derlem tabanlı incelenmesi ilk defa bu çalışma ile gerçekleştirilmektedir.

Çalışmada kullanılan veriler, Aile Çalışmaları ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının Türk İşaret Dili Araştırma Projesi kapsamında yapılan geniş ve kapsamlı veri tabanı olma özelliği taşıyan derlemden alınmıştır. Bu derlem 2015 yılında, 26 farklı ilde bulunan sağır bireylerden toplanan 800,000 sözcüklük doğal TİD üretim verilerinden oluşmaktadır. Kullanılan bu derlemde, katılımcılar 0-3 yaş aralığında işitme yetisini kaybetmiş ve verilerin elde edildiği tarihten son 10 yıl içerisinde düzenli bir şekilde TİD'e maruz kalmaları bir ölçüt olarak belirlenmiştir (dilbilimsel çalışmalarda işaretçi katılımcıların özellikleri hakkında daha fazla bilgi için bkz. Mathur & Rathmann, 2006).

Çalışmanın örneklemini oluşturan veriler, TİD veri tabanından, 26 ilden rastlantısal yöntem ile seçilerek elde edilmiş ve her ilden 2'şer video görüntüsü incelemeye alınmıştır. Her bir video ortalama 10 dakikadan oluşmakta ve incelenen verilerin tümü 8 saat 67 dakika ve 67.036 sözcükten oluşmaktadır. Katılımcı sayısının fazla olması, daha farklı kullanımları da görme olanağı yaratacağından, incelenen her videoda farklı katılımcılar olmasına dikkat edilerek toplamda 104 sağır bireyden alınan üretimler incelenmiştir.

Çalışmanın amacı doğrultusunda elde edilen örneklemin veri çözümleme süreci üç aşamadan oluşmaktadır (i) Transkripsiyon, (ii) Yineleme kodlaması ve (iii) İnceleme. Derlemden alınan örneklemin çözümlenmesinde, birçok işaret dili araştırmasında kullanılan video açılıcı (*annonator*) işlevinde kullanılan ELAN (versiyon 5.4) (Sloetjes & Wittenburg 2018) programı kullanılmıştır. ELAN programı video dosyalarının zamanla hizalı bir şekilde, aynı anda birçok katman (*tier*) açma özelliği ile videonun süresine göre birebir kodlama yapma olanağı sağlamaktadır (Resim, 2). Bu özellik ise bir videoda birçok farklı türden kodlama yapma olanağı sunmaktadır. Kodlamalar eşzamanlı olarak yapılabileceği için, örtüşen görünüm de ELAN sayesinde açıkça görülebilmektedir.

Resim 2. ELAN programı görüntüsü

ELAN dosyasında yineleme ile ilgili anotasyon katmanları oluşturulurken, yapısal açıdan işaret dillerinde yapılan çalışmalar (Fischer, 1973; Kuhn & Aristodemo, 2017; Quer, 2019; Makaroğlu, 2019), işlevsel açıdan ise konuşma ve işaret dili alanında yapılan çalışmalar (Hurch, 2005; Collins, 2001; Souckova, 2011; Börstell, 2011) göz önünde bulundurularak 9 katman belirlenmiştir. Tablo (1)'de katmanlarda ne tür kodlamalar bulunduğu ve ne için yapılacağı açıklanmıştır⁴.

⁴ Bu çözümlemede çalışmanın çoklu eylem amacının dışında da yineleme olgusu ile ilgili kodlamalar içermektedir. Bunun sebebi ise daha ayrıntılı bir kodlama ile yineleme için bir örneklem oluşturarak ileriki çalışmalarda da kullanılabilmesini sağlamaktır.

Tablo 1: ELAN dosyası kodlamaları

Katman	Birim	Açıklama	Kodlama
1	TİD-A	Video görüntüsünde solda bulunan katılımcının işaretlerin transkripsiyonu yani, videoda bulunan işaretlerin Türkçesinin yazılması	SÖZCÜK
2	TİD-B	Video görüntüsünde sağda bulunan katılımcının işaretlerin transkripsiyonu yani, videoda bulunan işaretlerin Türkçesinin yazılması	SÖZCÜK
3	Yineleme türü:	İşarete kullanılan yineleme araçları örn., Tam Yineleme, Parçasal Yineleme, Değişmeli, Yay	TAM, PAR, Alt, Arc
4	Ağızlama	İşareti eşlik eden ya da işareten bağımsız bir şekilde gerçekleşen ağız hareketleri	MOUTH
5	Hız:	İşaretin yineleme hızının yavaş ya da hızlı üretilmesi	Y, H
6	Yineleme Sayısı	Bir işaretin kaç kere tekrarlandığı, her tekrar için bir artı kullanılacaktır	+
7	İşlev:	Yinelemenin anlamsal olarak sözcüğe yüklediği işlevler: Çoğulluk, Yoğunluk, Dağılım, Türetim, Değişme, Koşul ve Karşıtlık	
8	Eylem Türü:	Uyum açısından sözcüğün içerdiği uyum bilgisi: Basit uyum, Uyum 1 ve Uyum 2	Sverb, Agr1, Agr2
9	Sesbilimsel Görünüm	Yineleme içeren işarete görülen sesbilimsel görünümüne dair açıklama	

Çoklu eylemin betimlenmesi ve sınıflandırmasının ortaya konmasını hedefleyen araştırmanın ikinci sorusunu cevaplamak için çoklu eylem içeren işaretlerin sesbilimsel görünümleri ve yapıları incelenerek bir harita oluşturulmaktadır. Diğer bir deyişle örneklemede çoklu eylem taşıyan işaretler, biçimsel görünümleri açısından incelenmekte (örneğin el dışı yineleme, yay, dönüşümlü hareket vs.) ve ne tür hareketlerin ya da belirteçlerin çoklu eylem kodladığına dair görünümler oluşturulmaktadır. Verilerde karşılaşılan eylem çokluğu görünümleri, işlevsel olarak Kuhn ve Aristodemo (2017)'nin ileri sürdüğü (a), (b) ve (c) okumalarından oluşan anlamsal dağılım şeması (Şekil 1: s7) üzerinden incelenip kodlanacaktır.

4 Bulgular

İncelenen verilerde karşılaşılan eylem çoğulluğu belirleyicilerine bakıldığında, önceki işaret dili çalışmalarında bulunan eylem çoğulluğu belirleyicileri /-TEK/, /-DEĞ/, /-TEK+YAY/, /-YŞ/, /-YŞ+YAY/, /-TEK+BK/'nın kullanıldığı gözlemlenmektedir. Bunlarla beraber birçok farklı eylem çoğulluğu

belirleyicileriyle de karşılaşılmıştır. İncelenen bu belirleyiciler üç farklı yapısal tür altında ele alınmıştır. Bunlardan ilki bağımsız olarak tek belirleyicinin kullanıldığı ele ait yineleme türlerden oluşmaktadır. İkinci tür ise tek kullanılan el-dışı yineleme türleri. Üçüncü yapısal tür ise birleşimsel türler olan birden fazla çoklu eylem belirleyicinin birlikte kullanıldığı türleri içermektedir. Bu bölümde diğer çalışmalarda bulunmayan türler bu üç yapısal tür altında aktarılacaktır⁵.

4.1 Ele Ait Yineleme Türleri

2 EL

TİD’de diğer işaret dillerinde de olduğu gibi iki el kullanımı yaygındır ve verilerde de karşılaşıldığı gibi iki el kullanımının birçok farklı görünüm ve anlam özelliği bulunmaktadır. Bazı işaretler doğasında iki el ile üretilmektedir, bu sebeple bu işaretlerde görülen iki el kullanımını işarete herhangi bir yineleme özelliği katmamaktadır. Yineleme içeren iki elli (2EL) kullanımlarda ise, verilerde en çok iki görünüm ile karşılaşılmıştır. Bunların ilki yoğunluktur, iki elin birlikte kullanımı işarete anlamsal olarak sadece yoğunluk ya da pekiştirme katmaktadır. Örneğin BAĞIRMAK işareti tek elli bir işarettir (Resim 3) ancak bu işaret iki el ile birlikte üretildiğinde (Resim 4) *bağırmak* eylemine yoğunluk katarak *şiddetli bağırmak* anlamı kodlanmaktadır. İkinci görünüm ise katılımcı dağılımıdır, ya da katılımcı + zaman dağılımıdır. Sağır danıřmanlarla⁶ (*informant*) gerçekteştirilen görüşmeler sonucu ve incelenen verilere bakılarak, iki kişi ile gerçekteştirilen eylemlerde iki el kullanıldığı ve bu kullanımda da her elin bir kişiyi temsil ettiği gözlemlenmiştir. Bununla beraber GÖRMEK gibi işaretlerde ise kişi sayısına ikiden fazla çoğulluk anlamı ekleyebilmektedir.

Resim 3. BAĞIRMAK

⁵ Verilen örnek cümlelerin videoları karekod ile sunulmuştur, aynı zamanda yineleme belirleyicileri içeren işaretlerin görselleri verilmiştir.

⁶ Çalışma kapsamında destek alınan sağır danışmanlar, 0-3 yaş arasında TİD edinmiş Sağır anadil konuşurlarıdır.

Resim 4. BAĞIRMAK (şiddetli)

Örnek (15)'de, iki-elle üretilen ÇIKMAK işareti hem teknolojinin zaman üzerinde *çıkma* eylemini tekrarlaması hem de farklı teknolojik ürünlerin *çıkması* anlamlarını barındırmaktadır. Dolayısıyla /-2EL/ kullanımı bu tümceye nesne ve zaman dağılımını yüklemektedir. Dolayısıyla bu tümce (c) okuması almaktadır. Verilerin tamamına bakıldığında /2EL/ kullanımı (b) ve (c) okuması kodlamaktadır.

- (15) YENİ TEKNOLOJİ ÇIKMAK-2EL MEMNUN KALMAK
 'Birçok yeni teknoloji çıktığı için memnunum.'
 *(a) *(b) √(c)

[20-002:00:11.876-00:13.430]

Resim 5. ÇIKMAK-2EL

YAY

Verilerde karşılaşılan yay hareketi /-YAY/, uzamsal alanda sağ ya da sola doğru bir yönelim ile üretilerek gerçekleşmektedir. Uzamsal alanda böyle bir yönelimle üretilen eylem ulamına ait işaretler, anlamsal olarak katılımcı / yer ve zaman dağılımı olarak (b) ya da (c) okuması kodlamaktadır. Örnek (16)'da BAKMAK

işareti /-YAY/ oklu eylem belirleyicisi ile üretilmiş ve nesneye oğulluk yüklenmiştir. Bu örnekte belirli bir zaman diliminde birçok farklı nesneye bakma anlamı kodlanması sebebiyle, /-YAY/ oklu eylem belirleyicisi bu tümceye (b) okuması yüklemektedir.

- (16) ESKİ SAVAŐ ESKİ BEN BAKMAK-YAY
‘Eski savaşlara baktım.’
*(a) √(b) *(c)

[48-019: 04:21.899-04:23.566]

Resim 6. BAKMAK-YAY

4.2 EL-dışı Yineleme Türleri

BK

Bedensiz kaydırmanın (BK), verilerde ele ait yineleme belirleyicilerinin yanı sıra tek başına da işarete eşlik ettiği görülmektedir, dikkat çeken nokta ise karşılaşılan bu kullanımlarda işarete bir yavaŐlama ve/ya da duraklamanın da eşlik ettiğidir. Tmcelerde /-BK/ oklu eylem belirleyicisi sadece (a) okuması kodlamaktadır. rnek (17)’de işaretçi SIKILMAK işaretini vücut kaydırma ile üretmiştir. Böyle bir kullanım ise tümceye düzenli olarak ya da belirli bir sürede tekrarlanan bir *sıkılma* eyleminin gerçekleŐtiđini aktarmaktadır.

- (17) KALMAK SIKILMAK-BK SAHİL ZEVC HİÇ ALMAK DEĞİL
‘Kalmaktan sıkıldım, sahilten de zevk almadım.’
√(a) *(b) *(c)

[22-016:01:59.20-02:02.40]

Resim 7. SIKILMAK-BK

4.3 Birleşimsel Yineleme Türleri

2EL + TEK

/-2EL+TEK/ eylem çoğulluğu belirleyicisinde iki elin kullanımı, işarete katılımcı sayısını yüklerken, tekrarlama ise zaman dağılımını vermektedir. Bunların birleşiminde eylemin farklı zamanlarda farklı katılımcılarla gerçekleşmesiyle işarete (c) okuması yüklemektedir⁷. Örnek (18)'de GÖRMEK işaretinin /-2EL + TEK/ ile kullanımı anlamsal olarak (c) okuması vermektedir. Bu tümcede *farklı zamanlarda farklı sağır bireylerin namaz kıldığını görmek* anlamını taşımaktadır.

- (18) BEN SAĞIR NAMAZ GÖRMEK-2EL-TEK
 'Namaz kılan sağırlar gördüm.'
 *(a) *(b) √(c)

[41-004:03:44.12-03:45.77]

Resim 8. GÖRMEK-2EL-TEK

2EL + YAY

⁷ İki eli üretim ile çoklu eylem ilişkisi sağır danışmanlara sorulup, farklı tümceler üzerinden bu yapının denenip değerlendirilmesiyle, iki eli üretimin çoklu eylem belirleyicisi olarak görev yaptığı teyit edilmiştir.

İncelenen verilerde /2EL+YAY/ eylem çoğulluğu belirleyicisiyle karşılaşılmıştır. Örnek (19)'ye bakıldığında, yay hareketinin kullanımı eylemin üyesine çoğulluk kodlamaktadır. Dolayısıyla /-YAY/ hareketiyle üretilen BAKMAK işareti *birçok farklı kişiye bakmak* anlamını taşıyarak (b) okuması aldığı görülmektedir. /-YAY/ hareketinin iki elle üretilmesi ise özgünlük okuması vererek *her birine* bakma anlamını yüklemektedir. Böylelikle işaretçinin baktığı gruptaki kişiler, toplu özellikleriyle değil tek tek özelliklerine bakma okumasını vermektedir. Dolayısıyla /-2EL + YAY/ çoklu eylem belirleyicisi, tümceye sadece katılımcı çoğulluğu kodlayarak tümceye anlamsal olarak (b) okumasını yüklemektedir.

- (19) BEN BAKMAK_{2EL-YAY}
 'Her birine baktım.'
 *(a) $\sqrt{(b)}$ *(c)

[20-002:01:07.16-01:07.73]

Resim 9. BAKMAK-2EL-YAY

TEK + Yş

Verilerde görülen yineleme ve ağız şişirme türünde, birleşimsel çoklu eylem belirleyicisinin sözcüklere (a) okuması kodladığı görülmüştür. Bu birleşimsel türde /-Yş/'nin kullanılma sayısı işaretin tekrarlanma sayısı ile aynıdır. Örnek (20)'e bakıldığında ZORLAMAK işaretinin /-TEK+Yş/ çoklu eylem belirleyicisiyle üretilmesi hem işaret hem de /-Yş/ iki kere kullanımıyla gerçeşleştirilmiştir. Bu tümcede kullanılan /-TEK+Yş/ çoklu eylem belirleyicileri tekrarlı bir şekilde gerçeşleşen *zorlamak* anlamını kodlamaktadır. Dolayısıyla tümcede zaman dağılımı kodlayan /-TEK+Yş/ çoklu eylem belirleyicisi sözcüğe (a) okumasını yüklemektedir.

- (20) VÜCUT^FARKLI^YERLER^AĞRIMAK ZORLAMAK-TEK-YŞ ÖLMEK
 ‘Vücudumun her yeri ağrıyordu bir süre çok zorlandım öldüm.’
 √(a) *(b) *(c)

[17-002:06:21.635-06:23.947]

Resim 10. ZORLAMAK-TEK-YŞ

DEĞ + YŞ

/-DEĞ + YŞ/ birleşimsel çoklu eylem belirleyicisi bu tür verilerde en sık karşılaşılan birleşimdir. Verilerde karşılaşılan 8 kullanımın üçü (a) okuması geri kalanı ise (c) okuması almaktadır. Örnek (21)’te kullanılan /-DEĞ/ hareketi farklı eylemlerin gerçekleştirilmesi anlamını alırken hareketin aynı nesneye uygulanması nesne ya da özne dağılımına engel olmaktadır. /-YŞ/ belirleyicisinin kullanılması, bu örnekte doğrudan zaman üzerinde bir dağılım vermektedir ve bu birleşimle KESMEK eylemi tekrarlanan bir eylem olayından oluşarak tümce (a) okuması almaktadır.

- (21) BEN KULAK^ASMAMAK ODUN KESMEK-DEĞ-YŞ
 ‘Ona kulak asmadım, odun kesmeye devam ettim.’
 √(a) *(b) *(c)

[06-015:00:01:16 -00:01:18]

Resim 11. KESMEK-DEĞ-YŞ

DEĞ+BK

Değişmeli ve beden kaydırma, verilerde sadece beş kere görülmüştür. /-DEĞ/ hareketinin katılımcı dağılımı kodlamasıyla, /-BK/ nın hem katılımcı hem de bazı durumlarda zaman dağılımı kodlamasının birleşiminde (b) ve (c) okumaları aldığı görülmektedir. Örnek (22)'de, /-DEĞ + BK/ birleşimsel çoklu eylem belirleyicilerinin kullanıldığı GÖRMEK işareti farklı nesnelere *aynı zamanda görmek* ya da *farklı zaman dilimlerinde görmek* anlamlarını alabilmektedir. Dolayısıyla bu örnekte /-DEĞ + BK/ birleşimsel belirleyicisi tümceye (b) ve (c) okumalarını kodlamaktadır.

- (22) ELBİSE AYAKKABI MODA ALMAK BEN GÖRMEK-DEĞ-BK
 'Elbise ayakkabı alıyorlar gördüm.'
 *(a) √(b) √(c)

[21-002:00:03:51-00:03:53]

Resim 12. GÖRMEK-DEĞ-BK

YAY + BK

Yay ve beden kaydırma, verilerde sadece bir tümcede karşılaşılmıştır. Bu tümcenin, tek başına kullanılan /-BK/ çoklu eylem belirleyicisinin aksine zaman dağılımı değil, zaman ve katılımcı / nesne dağılımı kodladığı görülmektedir. Örnek (23)'de /-YAY + BK/ çoklu eylem belirleyicisi ile üretilen BAKMAK işareti katılımcı dağılımı ve zaman dağılımı kodlayarak, *farklı zamanlarda farklı*

kişilere bakmak anlamını yüklemektedir, dolayısıyla bu tümce (c) okumasını almaktadır.

- (23) BEN AİLE BAKMAK-YAY-BK SAĞIR BİR VAR
 ‘Aileme bakıyorum ve tek bir sağır var.’
 *(a) *(b) √(c)

[65-004:09:35.38-09:39.90]

Resim 13. BAKMAK-YAY-BK

İncelenen verilerde karşılaşılan çoklu eylem belirleyici yapılarına bakıldığında, çoklu eylem durumunun yaygın olarak kullanıldığı ve söyletim yöntemi kullanılan çalışmaların aksine farklı yapıların bulunduğu gözlenmektedir.

5 Türk İşaret Dili Çoklu Eylem Olgusuna İlişkin Sınıflandırma Önerisi

İşaret dillerinde yineleme olgusuna el kullanımı açısından bakıldığında, iki el kullanımının 2 farklı türde görüldüğü ileri sürülmektedir; (i) tek ellerin eşzamanlı olarak iki elle üretilmesi ve (ii) iki elin ardıl olarak üretilmesi⁸ (Burkova & Filimonova, 2014; Kimmelman, 2018). Ayrıca, iki ellerin kullanımları işlevsel olarak sözcüğe yoğunluk ve özne çoğulluğu anlamı katmaktadır (Burkova & Filimonova, 2014; Kimmelman, 2018). Örneğin, BAĞIRMAK işareti tek el ile üretilen bir işarettir (Resim, 3: s15). Bu işaret 2 el ile üretildiğinde yoğunluk anlamı yüklenerek işaret ‘şiddetli bağırma’ anlamını almaktadır (4: s15). Örnekten de görülebildiği gibi TİD’de iki ellerin kullanımlarının benzer görünüm sergileyebilmektedir. Bu çalışmanın önemli bulgularından birisi, bu çalışmalardan farklı olarak, iki ellerin üretiliminin işarete çoklu eylem kodlayabildiği ve eylemin kendi iç yapısını da etkileyebildiğidir. Bu sonuca hem incelenen verilerde karşılaşılan örneklerle hem de sağır anadil konuşucularına

⁸ İki elin ardıl olarak üretilmesi, yukarıda bahsedilen çoklu eylem türlerinden /-YAY/ çoklu eylem belirleyicisidir.

danışılmasıyla varılmıştır. Bu sebeple iki el kullanımı sınıflandırmaya alınmıştır. Anlamsal boyutta bakıldığında, iki el (2EL) oklu eylem belirleyicisi aracı olarak kullanıldığında hem katılımcı hem de katılımcı ve zaman dağılımı olarak (a) ve (b) okumalarını alabilmektedir, bununla birlikte birleşimsel kullanımlarda ise Katılımcı + zaman dağılımı olarak (c) okuması aldığı da görülmektedir.

Makaroğlu (2019) alışmasında diğer çalışmalardan (Kuhn & Aristodemo, 2017; Quer, 2019) farklı olarak TİD’de görülen çoklu eylem yapılarında el dışı çoklu eylem belirleyicisi bulunduğunu ileri sürmüştür. Bu çalışmanın önemli bulgularından birisi ise Makaroğlu (2019)’un çalışmasını destekler niteliktedir. İncelenen verilerde, çoklu eylem yapılarında el dışı biçimbirimlerin kullanımına sıkça rastlanmıştır. Ayrıca yanak şişirme çoklu eylem belirleyicisinin tek başına eylem türlerinde daha fazla görülmesi, etkin bir çoklu eylem belirleyicisi olduğunu göstermektedir. Bununla beraber çalışma kapsamında incelenen verilerde, el dışı çoklu eylem belirleyicilerinin, ele ait çoklu eylem belirleyicileriyle beraber ve tek başına kullanıldııkları da görülmüştür. Verilerde karşılaşılan el dışı çoklu eylem belirleyicileri /-Yş/, /-BK/ ve /-BS/⁹ ‘den oluşmaktadır. Tablo (2)’de verilen türlerde de görülebileceği gibi birleşimsel yapılarda ele ait belirleyiciler daha az çiftlerde yer almaktadır ancak, en sık görülen tekrarlamalı çoklu eylem belirleyicisidir. Birleşimsel yapılarda görülen el dışı çoklu eylem belirleyicilerden yanak şişirme ise bütün ele ait belirleyicilerle birlikte kullanılmıştır. El dışı çoklu eylem belirleyicilerinin, daha fazla türlerde kullanılması, el dışı çoklu eylem belirleyicilerinin birleşimsel yapılarda iki belirleyicinin kullanılmasında anlamsal kapsamının (*scope*) genişlemesine yol açan bir özelliğine dayanabilir. Ancak daha kesin konuşmak için el dışı çoklu eylem belirleyicilerinin sözdizim-anlambilim arakesitinde anlamsal kapsamlarının incelenmesi gerekmektedir. /-Yş/ el dışı çoklu eylem belirleyicilerinin kullanıldığı eylem türlerine bakıldığında, en sık süreç eylemleri (*process verbs*) ile kullanıldığı görülmektedir, bir örnekten ise kılış eylemi (*action verb*) ile kullanılmıştır. Süreç eylemleri ise çoklu eylem sürecinde sadece /-Yş/ oklu eylem belirleyicisi ile kullanılmıştır. Bu ise /-Yş/ oklu eylem belirleyicilerinin süreç eylemlerinin kendi içerinde barındırdığı çoğulluğa oğulluk eklemek için etkili bir belirleyici olduğunu ve bu yapıyla sınırlı olabileceğini göstermektedir.

Çalışmada incelenen verilerde görülen ve kullanıldığı szcklere alandaki kısıtlı çalışmalarda bulunmayan bazı çoklu eylem okuması kodlayan biimbirimlerle de karşılaşılmıştır. Bunun nedeni ise, mevcut çalışmada kullanılan derlemin, 26 farklı ilden elde edilen verilerin daha fazla değişke ve daha fazla doğal veri sunmasına dayanmaktadır. Doğru bir sınıflandırma

⁹ /-BS/ oklu eylem belirleyicisi incelenen verilerde sadece bir örnekten görülmesi /-BS/ biçimbiriminin ne denli çoklu eylem yapılarda etken olduğuna dair bir bilgi sunmaması sebebiyle ileri sürülen sınıflandırmada ve sonuç kısmında el dışı çoklu eylem görünümlerinde yer verilmemiştir.

oluşturmak amacıyla verilerde karşılaşılan çoklu eylem türleri, yapısal türler altında gruplandırılmıştır. Dolayısıyla bu amaç doğrultusunda uygun gruplandırmalar yapılarak bulgulara karşılaşılan türler, üç yapısal türde birleştirilmiştir. İlk tür olan bağımsız yineleme türü, tek çoklu eylem belirleyicisinin kullanıldığı türlerdir. İkinci yapısal tür ise el dışı yineleme türüdür, bu türde tek başına kullanılan el dışı çoklu eylem belirleyicilerinden oluşmaktadır. Üçüncü tür olan birleşimsel yineleme türü, birden fazla çoklu eylem belirleyicilerin birlikte kullanıldığı çoklu eylem türleridir. Çalışma kapsamında oluşturulan sınıflandırma, tablo (2)'de sunulmuştur. Bununla birlikte, Kuhn ve Aristodemo (2017)'nin çoklu eylem yapılarında işlevsel açıdan ileri sürdüğü üç dağılımsal görünüm açısından bulgular incelenmiş ve sınıflandırmada her TİD çoklu eylem türlerin taşıdığı anlamsal okumalar da belirtilmiştir.

Tablo 2. TİD çoklu eylem sınıflandırması

Yapısal Tür	Çoklu Eylem Belirleyici Türü
Bağımsız Yineleme	Tekrarlamalı
	Yay
	Değişmeli
	2 El
El dışı Yineleme	Yanak Şişirme
	Beden Kaydırma
Birleşimsel Yineleme	Tekrarlamalı Yay
	2 Elli Tekrarlama
	2 Elli Yay
	Tekrarlamalı Beden Kaydırma
	Tekrarlamalı Yanak Şişirme
	Değişmeli Yanak Şişirme
	Değişmeli Beden Kaydırma
	Yay ile Beden Kaydırma
	Yay ile Yanak Şişirme

Tablo (2)'de eylem çoğulluğu türlerin, sözcüğe kodladığı anlamsal boyutlar da ayrıca verilmiştir. Çalışma kapsamında incelenen verilerde karşılaşılan çoklu

eylem belirleyicisinin kodladığı anlamsal okumalar not edilerek bu bilgiler verilmiştir. Bazı örneklerde bir belirleyici iki okuma kodlayabilirken bazı örneklerde sadece tek bir okuma kodlamıştır. Örneğin, yukarıda verilen örnek (22)'de kullanılan /-DEĞ + BK/ çoklu eylem belirleyicisi kullanıldığı tümceye (b) ve (c) anlamsal okumaları kodlayabilmektedir.

6 İşlevsel Açıdan Çoklu Eylem Belirleyicisi: Dağılımsal İşlemci

İncelenen ve yapısal açıdan bir sınıflandırma oluşturulan TİD çoklu belirleyicilerinin işlevsel açıdan incelenmesinde Kuhn ve Aristodemo (2018)'in ileri sürdüğü 3 dağılımsal anlam kodlaması baz alınmıştır. Bu doğrultuda çoklu eylem belirleyicilerine bakıldığında, TİD'de bulunan çoklu eylem yapıları bu üç dağılımı da kodladığı görülmektedir (Tablo, 3). Ayrıca Tablo (3)'de görülebileceği gibi çoklu eylem belirleyicileri birden fazla okuma verebilmektedir.

Tablo 3. Çoklu eylem belirleyicilerin dağılım okumaları

Anlamsal okuma	Çoklu Eylem Belirleyicileri
(a)	/-TEK/, /-BK/, /-TEK + BK/
(b)	/-2EL + YAY/, /-YAY + YŞ/
(c)	/-YAY + BK/
(a) + (b) + (c)	/-DEĞ/, /-YŞ/, /-TEK + BK/
(a) + (b)	/-2EL/
(a) + (c)	/-2EL + TEK/, /-DEĞ + YŞ/
(b) + (c)	/-YAY/, /-TEK + YAY/, /-DEĞ + BK/

Önceki çalışmaları destekler şekilde bağımsız çoklu eylem belirleyicisi /-YŞ/ TİD'de de (a) + (c) kodladığı görülmüştür. Benzer şekilde /-TEK/ çoklu eylem belirleyicisi geçmiş çalışmalarda olduğu gibi kullanılarak işarete zaman dağılımı kodlayarak (a) okuması verdiği görülmüştür. Alanyazında yapılan diğer çalışmaların aksine, /-TEK+BK/ belirleyicisinin kullanımı sadece (a) okuması, ya da (a)+(b)+(c) okumaları verebildiği görülmüştür. /-TEK + YAY/ belirleyicisi önceki çalışmalarda (c) okuması kodlarken incelenen verilerde (b) + (c) okumalarını kodladığı görülmüştür. /-YAY + YŞ/ Makaroğlu (2019)'da sadece (c) okuması kodlarken, karşılaşılan verilerde sadece (b) okuması kodladığı görülmüştür. /-DEĞ/ belirleyicisi geçmiş çalışmalarda (b) okuması kodlarken

- (26) a. EVERY-DAY JEAN ONE WORD FORGET $\sqrt{\text{birçok}} \sqrt{\text{sözcük}} \sqrt{\text{tek bir sözcük}}$
 ‘Every day, Jean forgot one word.’
 ‘Jean her gün bir sözcük unuttu.’
- b. JEAN ONE WORD FORGET-TEK $\sqrt{\text{birçok}} \sqrt{\text{sözcük}} \sqrt{\text{tek bir sözcük}}$
 ‘Jean forgot one word repeatedly.’
 ‘Jean tek bir sözcüğü sürekli unuttu.’
- (Kuhn & Aristodemo, 2017:18)

Özne dağılımında da benzer farklılıklar bulunmaktadır. ‘Her’ sözcüğü yalın belirsizliğin farklılaşmasına izin verirken, /-DEĞ/ çoklu eylem belirleyicisi izin vermemektedir. Örnek (27a)’da ‘her bireyin farklı bir kelimeyi unuttu’ okumasını alınmaktadır. Öte yandan, Örnek (27b)’de / -DEĞ / çoklu eylem belirleyicisinin kullanımıyla ‘her öğrenci aynı kelimeyi unuttu’ okumasını alınmaktadır.

- (27) a. STUDENT EACH FORGOT ONE WORD $\sqrt{\text{birçok}} \sqrt{\text{sözcük}} \sqrt{\text{tek bir sözcük}}$
 ‘Each student forgot one word.’
 ‘Her öğrenci bir sözcük unuttu.’
- b. STUDENT İX-YAY FORGOT-DEĞ ONE WORD $\sqrt{\text{birçok}} \sqrt{\text{sözcük}} \sqrt{\text{tek sözcük}}$
 ‘The students forgot (the same) one word.’
 ‘Öğrenciler bir sözcük (aynı sözcük) unuttu.’
- (Kuhn & Aristodemo, 2017:18)

Kuhn & Aristodemo (2017) bu çözümlere dayanarak, /-TEK/ ve /-DEĞ/ çoklu eylem belirleyicilerinin eylem ulamına ait olan sözcüklerde kullanılmasıyla, işarete olay çokluğu anlamı vermesine rağmen dağılım işlemcisi olarak görev yapmadıklarını ileri sürmektedir. Diğer yandan, HER ve HER GÜN sözcükleri olay yüklemcileri olarak tümcede dağılımsal işlemci görevini almaktadır.

Bu çalışma kapsamında incelenen verilerde karşılaşılan HER GÜN yüklemcisinin kullanıldığı yapılar ele alınmış, bununla birlikte yüklemcil bulunmadan /-DEĞ/ ve /-TEK/ çoklu eylem belirleyicileri ile üretilmiş yapılar alınmış ve anlamsal boyutları, dağılımsallık açısından sağır danışmanlara sorulmuştur. Elde edilen görüşler üzerine, TİD’de HER GÜN yüklemcisi LSF’de olduğu gibi tümceye dağılımsal anlam yüklemektedir. Örnek (28a)’da HER GÜN yüklemcisinin kullanımı ‘sormak’ eyleminde ‘farklı soruların’ ya da ‘aynı sorunun tekrar tekrar sorulması’ anlamı yüklenemediği belirlenmiştir. Kuhn & Aristodemo (2017)’nin çalışmasının aksine, /-DEĞ/ çoklu eylem belirleyicisinin kullanımı yüklemcil yapılara benzer şekilde ‘farklı soruların’ ya da ‘aynı sorunun tekrar tekrar sorulması’ anlamlarını yükleyebilmektedir. /-TEK/ çoklu eylem

belirleyicisinin kullanımında ise ‘farklı sorular’ okuması işlevsizleşerek, sadece ‘aynı sorunun tekrar tekrar sorulması’ anlamı yüklediği belirlenmiştir.

(28) a. HER GÜN AİLE SORMAK	√ farklı sorular √ aynı soru
b. AİLE SORMAK-DEĞ	√ farklı sorular √ aynı soru
c. AİLE SORMAK-TEK	* farklı sorular √ aynı soru

Yukarıdaki örnekler LSF’nin aksine, TİD’de zaman dağılımı açısından bakıldığında, HER GÜN sözcüğü ile çoklu eylem belirleyicisi /-TEK / arasında anlamsal açıdan bir karşıtlık bulunduğu görülmektedir, yani HER GÜN sözcüğü belirsizliğin farklılaşmasına izin verirken, /-TEK/ böyle bir farklılaşmaya izin vermemektedir. /-TEK/ çoklu eylem belirleyicisinin aksine, /-DEĞ/ çoklu eylem belirleyicisi HER GÜN sözcüğüne benzer şekilde belirsizliğin farklılaşmasına izin vermektedir. Ancak daha kesin bir iddia ortaya koymak ve hangi çoklu eylem belirleyicisinin hangi dağılımsal işlemci özelliğini aldığını söyleyebilmek için ileri bir çalışma gerekmektedir.

6 Sonuç

Çoklu eylem olgusu, yineleme olgusunun altında yer alan ve eylem ulamına ait sözcüklerde yineleme belirleyicilerinin kullanımıyla sözcüğe zaman, katılımcı/nesne ve konum çoğulluğu ve dağılım kodlanmasıyla gerçekleşmektedir. İşaret dili üzerine yapılan çoklu eylem çalışmaları daha yeni olduğu için çok ayrıntılı olarak çalışılmamıştır. Bu nedenle de TİD üzerine bir çoklu eylem sınıflandırması bulunmamaktadır. Çalışmanın çıkış noktası olan sınıflandırmanın denenmesi ve çoklu eylem yapılarının özelliklerinin betimlenmesi büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın amacı doğrultusunda 64.000 sözcüklük derlem incelenmiş ve bu doğal üretimden oluşan veride kullanılmış olan yineleme örnekleri belirlenmiştir. Bu çalışmada öncelikle bu incelemeler doğrultusunda elde edilen çoklu eylem örneklerinde karşılaşılan farklı çoklu eylem belirleyicileri aktarılmıştır. Bu örneklerle TİD de bulunan çoklu eylem belirleyicilerinin yapısal görünümleri ile işlevsel görünümleri de betimlenmiştir. Devamında, sunulan yapısal ve işlevsel özellikler incelenerek TİD çoklu eylem durumuna ait bir sınıflandırma Tablo (2)’de sunulmuştur.

Sonuç olarak, TİD’de karşılaşılan çoklu eylem kullanımına bakıldığında, bağımsız yapı altında ele ait türler ve el dışı türlerin bulunduğu, diğer türlerin ise birleşimsel yapılar altında bulunduğu gözlemlenmektedir. Alanda gerçekleştirilen çalışmalarda karşılaşılan çoklu eylem belirleyicileriyle karşılaştırıldığında, bu çalışmada daha fazla çoklu eylem belirleyicisi türü olduğu görülmektedir. Bunun nedeninin araştırmanın verilerinin, geniş kapsamlı

bir doğal veri havuzundan elde edilmesi olduğu dūřınılmektedir. Veriler, yalnızca derleme dayandırılmamış, sağır anadili konuşucularına da danışılarak bütün türlerin geçerliliği onanmıştır. Çalışmamızın sonuçlarında işlevsel açıdan alanyazında bulunan diğer çalışmaları destekler nitelikte zaman, katılımcı / nesne ve zaman + katılımcı / nesne dağılımının kodlandığı görülmektedir. Ancak, bu duruma ek olarak, çoklu eylem belirleyicileri tek (a okuması), iki (a+b okumaları) ve üç (a+b+c okumaları) okumayı birden kodlayabildiği de saptanmıştır. Ayrıca oklu eylem belirleyicilerin birleşimsel özmlemesi açısından incelenen /-TEK/ ve /-DEę/ oklu eylem belirleyicilerinin diğer dillerle karşılaştırıldığında /-TEK/ oklu eylem belirleyicisi belirsizliğin farklılaşmasına izin vermezken /-DEę/ oklu eylem belirleyicisi HER GÜN işaretinde olduğu gibi belirsizliğin farklılaşmasına izin vermektedir.

Alanda bulunan çoklu eylem çalışmaları ile bu çalışmaya bakıldığında, çoklu eylem olgusunun, eylem ulamına ait sözcüklerin çekirdek yapısına kişi, zaman ve konum açısından oğulluk yüklemek için kullanılan bir olgu olduğu görülmekte, bu özelliği sayesinde de dağılım yükleyen çoklu eylem olgusunun, eylem ve sayı ilişkisini daha iyi açıklayabildiği gözlenmektedir.

Kaynaklar

- Aksan, Y., & Aksan, M. (2008). A typology of pluractional forms in Turkish. In *Essays on Turkish Linguistics: Proceedings of the 14th International Conference on Turkish Linguistics, August 6-8* (p. 33).
- Börstell, C. (2011). Revisiting Reduplication. *Toward a Description of Reduplication in Predicative Signs in Swedish Sign Language*. Stockholm.
- Börstell, C., Lepic, R., & Belsitzman, G. (2016). Articulatory plurality is a property of lexical plurals in sign language. *Lingvisticae Investigationes*, 39(2), 391-407.
- Brooks, B. (1991). Pluractional verbs in African languages. *Afrikanische Arbeitspapiere*, 28, 157-168.
- Cabredo-Hofherr, P. C., & Laca, B. (Yay. haz.). (2012). *Verbal plurality and distributivity*. Walter de Gruyter.
- Collins, C. (2001). Aspects of plurality in #Hoan. *Language*, 77(3), 456-476.
- Couvee, S., & Pfau, R. (2018). Structure and grammaticalization of serial verb constructions in Sign Language of the Netherlands—A corpus-based study. *Frontiers in psychology*, 9, 993.
- Crevels, E. I. (2006). Verbal number in Itonama. J. G. Rowicka ve E. B. Carlin (Yay. haz.), *What's in a verb? Studies in the verbal morphology of the languages of the Americas* (ss. 159-170). LOT.
- Cusic, D. D. (1981). Verbal plurality and aspect. [Doktora Tezi]. Stanford University.
- Emmorey, K. (Yay. haz.) (2003). *Perspectives on Classifier Constructions in Sign Languages*. Lawrence Erlbaum.
- Faller, M. (2008, November). Pluractionality in Cuzco Quechua. In *a handout of a paper presented at the Workshop for Nominal and Verbal plurality*.

- Fischer, S. D. (1973). Two processes of reduplication in the American Sign Language. *Foundations of language*, 9(4), 469-480.
- Geraci, C., Bayley, R., Cardinaletti, A., Cecchetto, C., & Donati, C. (2015). Variation in Italian Sign Language (LIS): The case of wh-signs. *Linguistics*, 53(1), 121-151.
- Henderson, R. (2011, September). Pluractional distributivity and dependence. *Proceedings of semantics and linguistic theory (SALT)*, 21, 218-235.
- Hurch, B., & Mattes, V. (Yay. haz.). (2005). *Studies on reduplication*. Walter de Gruyter.
- Klomp, U. (2019). Conditional clauses in sign language of the Netherlands. *Sign Language Studies*, 19(3), 309-347.
- Kuder, A., Filipczak, J., Mostowski, P., Rutkowski, P., & Johnston, T. (2018). What corpus-based research on negation in Auslan and PJM tells us about building and using sign language corpora. M. Bono vd. (Yay. haz.), *Proceedings of the 8th Workshop on the Representation and Processing of Sign Languages: Involving the Language Community* içinde (ss. 101-106). ERLA.
- Kuhn, J., & Aristodemo, V. (2017). Pluractionality, iconicity, and scope in French Sign Language. *Semantics and Pragmatics*, 10, 1-49.
- Lasersohn, P. (Yay. haz.) (1995). *Plurality, conjunction and events*. Springer.
- Liddell, S. K. (2003). *Grammar, gesture, and meaning in American Sign Language*. Cambridge University Press.
- Lima, S. O. D. (2008). *A estrutura argumental dos verbos na língua Juruna (Yudja): da formação dos verbos para a análise das estruturas sintáticas* [Doktora tezi].
- Makaroğlu, B. (2019). Pluractionality and non-manual behaviors in Turkish Sign Language. *SignNonmanuals Workshop 2'de sunulan bildiri*, Graz, 3-4 May 2019.
- Mithun, M. (Yay. haz.) (1999). Athapaskan–Eyak–Tlingit family. *The languages of native North America* içinde (ss. 346-367). Cambridge University Press.
- Müller, A., & Sanchez-Mendes, L. (2008). Pluractionality in karitiana. In *Proceedings of SuB* (Vol. 12, pp. 442-454).
- Newman, P. (1980). *The classification of Chadic within Afroasiatic*. Universitaire Press.
- Newman, P. (2000). *The hausa language: An encyclopedic reference grammar*. New Haven.
- Oda, O. (2010, August). Pluractionality in Konso. In *Workshop on Pluractionality, Leiden* (Vol. 26).
- Oomen, M., & Pfau, R. (2017). Signing NOT (or not): A typological perspective on standard negation in Sign Language of the Netherlands. *Linguistic Typology*, 21(1), 1-51.
- Quer, J. (2019). Reduplication revisited: verbal plurality and exhaustivity in the visual-gestural modality. *Sensos-e. 2019*, 6(1), 5-17.
- Salanova, A. P. (2014). Reduplication and Verbal Number in Mëbengokre. G. G. Gomez & H. van der Voort (Yay. haz.), *Reduplication in indigenous languages of South America* içinde (ss. 247-272). Brill.
- Schembri, A., Cormier, K., & Fenlon, J. (2018). Indicating verbs as typologically unique constructions: Reconsidering verb 'agreement' in sign languages. *Glossa: a journal of general linguistics*, 3(1), 89.
- Schlenker, P. (2014). Iconic features. *Natural Language Semantics*, 22(4), 299-356.
- Sloetjes, H. and P. Wittenburg. 2018. *ELAN (version 5.2)*. Nijmegen: Max Planck Institute for Psycholinguistics. Retrieved from <https://tla.mpi.nl/tools/tla-tools/elan/>

- Soucková, K. (2011). *Pluractionality in Hausa*. Netherlands Graduate School of Linguistics.
- Thompson, J. J. (2009). On verbal number in Upriver Halkomelem. [Yüksek Lisans Tezi]. University of British Columbia.
- Wood, E. J., & Garrett, A. (2002). The semantics of Yurok intensive infixation. *Proceedings from the fourth Workshop on American Indian Languages* (ss. 112-126).
- Wood, E. J. (2007). The semantic typology of pluractionality. [Doktora Tezi]. University of California, Berkeley.
- Xrakovskij, V. S. (1997). Semantic types of the plurality of situations and their natural classification. V. S. Xrakovskij & S. Viktor (Yay. haz.), *Typology of iterative constructions* içinde (ss. 3-64). LINCOM.